

На макроуровне конкурентоспособность человеческих ресурсов общества, страны в целом зависит не только от совокупного интеллектуального капитала, но и от социальных, демографических, институциональных, экономических и даже культурных факторов. Конкурентоспособность человеческих ресурсов на макроуровне складывается из ряда составляющих, видение которых представлено в табл. 1. По ним возможна как оценка, так и сравнение конкурентоспособности человеческих ресурсов различных стран, на различных временных интервалах [3].

Факторы конкурентоспособности человеческих ресурсов на макроуровне по характеру действия можно разделить на внутренние и внешние. Внутренние определяют конкурентоспособность субстанционально, задавая набор конкурентных преимуществ. Внешние влияют косвенно, через сферу их формирования и реализации. Любой из внешних факторов детерминирует изменения в наборе внутренних факторов. Данный факт должен учитываться при выработке стратегии государственного регулирования, что подразумевает:

- институциональное обеспечение равных стартовых возможностей в конкуренции и ориентацию государственной антимонопольной политики на единую конкурентную среду;
- укрепление институциональных позиций работника в трудовых отношениях и госконтроль методов реализации интересов со стороны как работника, так и работодателя;
- оптимизацию соотношения экономических источников воспроизводства человеческих ресурсов – факторных доходов и социальных трансфертов как стимулирующего и дестимулирующего конкурентоспособность начал;
- поощрение вложений в человеческий капитал, в том числе увеличение государственных инвестиций в образование и профессиональную подготовку.

В целях повышения конкурентоспособности человеческих ресурсов на мезо- и макроуровне система трудовых отношений в нашей стране должна базироваться:

- на преимущественно переговорном характере разрешения разногласий;
- согласовании социально-экономической политики, особенно в области политики доходов;
- утверждении общечеловеческих ценностей в производстве и других сферах использования человеческих ресурсов.

Выводы.

Таким образом, данный подход позволит повысить качество трудовой жизни; повысить конкурентоспособность человеческих ресурсов, переориентировав их на рост трудовой и производственной активности; снизить уровень и остроту конфликтов в трудовых отношениях с переводом их в плоскость социального партнерства. Центр тяжести в совокупности факторов конкурентоспособности организации должен сместиться от внешних к внутренним, от косвенных и случайных к прямым, апеллирующим к интеллектуальному, творческому потенциалу человека – ресурсам личности.

РЕЗЮМЕ

В статье показана роль человеческих ресурсов и повышение их конкурентоспособности с учетом реализации целей и задач социальной политики. Предложена система показателей конкурентоспособности работника, ориентированных на повышение конкурентоспособности организации. Рассмотрены факторы конкурентоспособности человеческих ресурсов на микро и макроуровнях.

Ключевые слова: конкурентоспособность, человеческие ресурсы, трудовые отношения, конкурентные преимущества.

РЕЗЮМЕ

У статті показано роль людських ресурсів та підвищення їх конкурентоспроможності з урахуванням реалізації цілей і завдань соціальної політики. Запропоновано систему показників конкурентоспроможності працівника, орієнтованих на підвищення конкурентоспроможності організації. Розглянуто чинники конкурентоспроможності людських ресурсів на мікро і макрорівнях.

Ключові слова: конкурентоспроможність, людські ресурси, трудові відносини, конкурентні переваги.

SUMMARY

The article shows the role of human resources and enhancing their competitiveness in the light of the purposes and objectives of social policy. The system of competitive performance of the employee-oriented to increase the competitiveness of the organization. The factors of competitiveness of human resources at the micro and macro levels.

Key words: competitiveness, human resources, labor relations, competitive advantage

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ИСТОЧНИКОВ:

1. Сотникова С.И. Конкурентоспособность на рынке труда: генезис социально-экономического содержания / С.И. Сотникова // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – № 2.
2. Hyman R. Industrial Relations: a Marxist Introduction. London: Macmillan, 1975. 345 p.
3. Kaufman B.E. The Origins and Evolution of the Field of Industrial Relations in the United States. N.Y.: Cornell University Press. ILR Press, 1993. 276 p.

УДК 331.548

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ СЕРЕД МОЛОДІ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Якимова Н.С., аспірант кафедри управління персоналом і економіки праці Донецького національного університету

Постановка проблеми. В сучасній Україні існує нагальна потреба в постійно діючій, ефективній системі допомоги населенню у виборі професії, одержанні професії та працевлаштуванні, яка дозволяє найбільш повно узгодити інтереси та можливості людини і суспільства. Проблеми вибору професії, працевлаштування та зайнятості в сучасних умовах характеризуються рядом протиріч: між попитом та пропозицією на ринку праці, бажанням займатися творчою роботою і обмеженими можливостями працевлаштування, необхідністю раціонального розподілу трудових ресурсів і протиставлені цьому особисті інтереси при професійному визначенні. Ці проблеми і вирішує профорієнтація, яка виступає необхідною зв'язуючою ланкою між людиною, системою професійної освіти та господарством. Професійна орієнтація забезпечує ефективне використання трудового потенціалу особи, сприяє посиленню конкурентоспроможності працівника на ринку праці та досягненню ефективної

зайнятості населення. Через це організація ефективної профорієнтаційної роботи з молоддю набуває важливого значення і виступає умовою підвищення ефективності діяльності підприємств, організацій та держави в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематикою професійної орієнтації та професійного самовизначення присвячено безліч наукових праць. В роботах таких науковців, як Н. Абашкіна, К.А. Абульханова-Славська, К. Бондарчук [1], В. Гладкова, М. Захаров [2], Є. Клімов [3], Г. Костюк, Е. Лібанова, Ю. Маршавін [4], І. Назімов, М. Піддячий, К. Платонов, М. Пряжніков, В. Пухлій [5], В. Рижков, В. Савченко, В. Симоненко, Б. Федоришин, С. Чистякова [6], В. Ядов досліджуються соціологічні, філософські, психологічні та економічні аспекти формування готовності молоді до праці і свідомого вибору професії. Проте, недостатньо дослідженим залишається питання визначення якості профорієнтаційної роботи з молоддю, механізму формування системи профорієнтації молоді. Загалом, питання профорієнтації є завжди актуальними, адже постійно змінюються професії та вимоги до них.

Метою дослідження є вивчення соціально-професійних орієнтацій молоді Донецької області, визначення проблем профорієнтаційної роботи та розробка напрямів її вдосконалення.

Результати дослідження. Ефективність системи професійної орієнтації є предметом розгляду багатьох дослідників – практиків та теоретиків. Можливість достатньо об'єктивного оцінювання профорієнтаційної роботи центрів зайнятості з молоддю створює умови для визначення шляхів та розробки засобів її удосконалення, що, у свою чергу, сприяє вирішенню основного завдання служби зайнятості, яким є регулювання зайнятості.

Важливе значення для удосконалення профорієнтаційної роботи серед молоді має вивчення соціально-професійних орієнтацій юнаків та дівчат. Такий аналіз сприяє об'єктивному оцінюванню тенденцій та змін в професійних намірах випускників загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів та допомагає приймати виважені рішення щодо подальшого формування трудового потенціалу регіону та держави в цілому.

З метою отримання більш повної та точної інформації про професійні орієнтири випускників шкіл Донецької області та подальшого використання отриманих результатів у практичній профорієнтаційній роботі у травні-липні 2008 р. та у лютому-липні 2011 р. фахівцями кафедри управління персоналом та економіки праці Донецького національного університету на замовлення обласної служби зайнятості проведено опитування учнів 9-х та 11-х класів загальноосвітніх шкіл області.

Всього опитуванням у 2008 р. було охоплено 3519 випускників шкіл, з яких 1543 (43,9%) юнака і 1976 (56,1%) дівчат; 1641 (46,6%) випускник навчається в 11-му класі, 1848 (53,4%) – у 9-му. У 2011 р. було опитано 2234 респондента, з них 844 (60,9%) учня 9-х класів та 1390 (39,1%) – 11-х класів. Опитування було проведено серед випускників загальноосвітніх навчальних закладів м. Донецька, 30 районних центрів області, 5 міст та селищ міського типу у районах.

Аналіз результатів анкетування дає об'єктивні дані про плани випускників шкіл щодо майбутньої професійної діяльності. Зокрема, у 2011 р. продовжити навчання у вищих та професійно-технічних навчальних закладах планують 76,7% (проти 73,6% у 2008 р.) учнів шкіл, охоплених анкетуванням, поєднувати працю з навчанням – 17,5% (проти 21,0%), працювати планують – 1,3% (проти 2,4%), йти до армії планують 2,1% (проти 1,4%), не визначилися – 2,4% (проти 1,7%). Розподіл чисельності учнів за планами на майбутнє представлений на рис. 1.

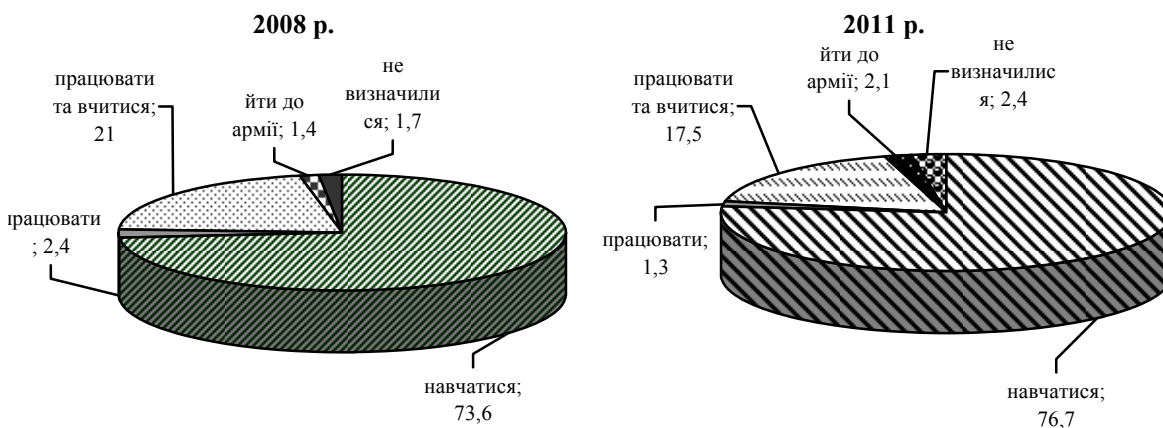

Рис. 1. Плани випускників шкіл на майбутнє

Так, можна зробити висновок, що протягом 2008-2011 рр. збільшилася чисельність респондентів, які бажають продовжити навчання (на 3,1%) та осіб, що планують йти до армії (на 0,7%, що обумовлено підвищенням чисельності осіб, які мають на меті після армії поступати до інститутів внутрішніх справ та освоювати воєнні професії). В той же час, негативною тенденцією є те, що збільшилась кількість опитаних, які ще не визначилися з планами на майбутнє (на 0,7%). Значно зменшилась чисельність випускників, що планують працювати після закінчення школи (на 1,1%) та осіб, які бажають поєднувати працю з навчанням (на 3,5%).

При проведенні опитування було визначено, що основними джерелами інформації про професії у 2008 р. стали батьки (62,6%), телебачення (36,4%), учителі (31,8%), друзі (29,6%), Інтернет (29,5%), а у 2011 р. – Інтернет (69,9%), батьки (61,4%), профорієнтаційний термінал служби зайнятості, встановлений у школі (37,4%), телебачення (29,3%), вчителі (27,5%), друзі (21,8%), Інтернет-портал служби зайнятості (17,6%), газети (14,2%) та книги (9,5%). Як показують результати дослідження, протягом 2008-2011 рр. важливими джерелами інформації про професії залишаються телебачення, Інтернет, батьки, вчителі, друзі. Але у 2011 р. намітилася позитивна тенденція щодо підвищення ролі служби зайнятості у проведенні профорієнтаційної роботи серед випускників шкіл, що виражається у появі таких джерел, як профорієнтаційний термінал служби зайнятості, встановлений у школі, та Інтернет-портал служби зайнятості. Також слід зазначити, що помітно виросла позиція Інтернету (на 40,4%) як джерела інформації про професії, але зменшилась роль батьків, телебачення, вчителів, друзів. На жаль, несуттєву роль в інформуванні грають центри зайнятості (2,8%), профорієнтація (0,7%), представники вищих навчальних закладів (0,3%), ярмарки професій (0,1%), хоча в реальності, вони повинні бути головними джерелами інформування. Це говорить про недосконалість системи професійного інформування.

Характерно, що опитування учнів виявило таку суттєву особливість: досить вузьким залишається перелік професій, про здобуття яких мріє молодь. Опитані випускники загальноосвітніх навчальних закладів області назвали лише близько 100 професій і спеціальностей, які вони бажають обрати. Така обмеженість професійного кругозору існує через відсутність системи ефективного професійного інформування, що повинна здійснюватися ЗМІ, закладами освіти, службою зайнятості.

Як показали результати опитування, найбільшою популярністю серед випускників навчальних закладів Донецької області користуються професії, наведені у табл. 1. Як бачимо, значно збільшилась чисельність випускників, серед яких користуються популярністю професії: лікар (виросла з 7,0% у 2008 р. до 14,1% у 2011 р.), юрист (10,0% проти 5,6% у 2008 р.), правоохоронець (5,7% проти 2,4%), вчитель (4,4% проти 3,4%), програміст (4,3% проти 3,5%), автослюсар (4,3% проти 2,7%). Слід відзначити, що помітно збільшилась популярність таких професій, як: діяч культури (1,5%), дизайнер (на 1,2%), залізничник (на 1,2%). Проте, негативною тенденцією є скорочення осіб, серед яких користуються популярністю професії: теплоенергетик (на 3,1%), економіст (на 1,2%), електроварник (на 1,4%), будівельник (на 0,5%), що свідчить про падіння престижності даних професій у 2011 р. порівняно з 2008 р.

Таблиця 1

Професії, які користуються найбільшою популярністю серед випускників навчальних закладів Донецької області

№ п/п	Професії, спеціальності	2008 р., всього опитаних, %	2011 р., всього опитаних, %
1	Автослюсар	2,7	4,3
2	Бухгалтер	2,3	1,8
3	Будівельник	1,9	1,4
4	Вчитель	3,4	4,4
5	Діяч культури	0,6	2,1
6	Дизайнер	1,4	2,6
7	Економіст	9,8	8,6
8	Залізничник	1,0	2,2
9	Електроварник	2,5	1,1
10	Інженер	2,7	3,0
11	Лікар	7,0	14,1
12	Медсестра	1,5	1,6
13	Перукар	3,5	3,3
14	Правоохоронець	2,4	5,7
15	Програміст	3,5	4,3
16	Теплоенергетик	3,2	0,1
17	Фармацевт	0,8	1,4
18	Фінансист	1,6	1,8
19	Юрист	5,6	10,0

В ході дослідження результатів анкетування, можна помітити, що юнаки надають перевагу таким професіям (спеціальностям): програміст, юрист, економіст, правоохоронець, інженер, тоді як дівчата – вчитель, лікар, економіст, бухгалтер. При цьому, на жаль, вони не враховують того, що ринок праці Донецької області тривалий час перенасичений цими спеціалістами. Серед опитаних протягом 2008-2011 рр. випускників шкіл зберігається тенденція обирати так звані престижні професії. Проте, за прискорено зростаючою кількістю осіб із дипломами вищих навчальних закладів, основною проблемою залишається недостатній рівень професійної підготовки.

Як показує аналіз результатів анкетування, робітничі професії у випускників 9-х та 11-х класів користуються набагато меншим попитом. Серед осіб, які мають намір обрати робітничі професії, переважають юнаки. Хлопці надають перевагу таким професіям: водій, автослюсар, електроварник, електрик, теплоенергетик, машиніст, шахтар, будівельник. Дівчата мають намір обрати професії: перукар, кухар-кондитер, офіціант, закрійник, візажист, масажист, секретар, медсестра. Лише одиниці молодих людей хочуть стати, наприклад, токарем чи слюсарем, ткалею чи дояркою, потреба в яких зростає. Більш орієнтовані на робітничі професії випускники 9-х класів і націлені на навчання у технікумах.

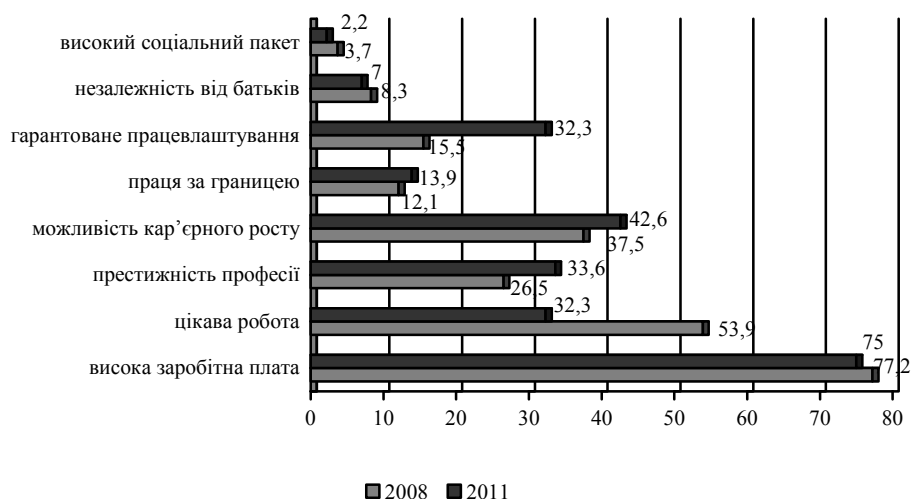

Рис. 2. Орієнтири випускників загальноосвітніх навчальних закладів при виборі майбутньої професії

Значна частина випускників обирають собі майбутню професію стихійно, необґрунтовано. Це може призвести до того, що через 2-5 років, різні галузі економіки поповняться працівниками, які за своїми нахилами, здібностями, станом здоров'я не відповідатимуть обраній професії [5, с. 74].

Розглянемо орієнтири випускників загальноосвітніх навчальних закладів при виборі майбутньої професії (рис. 2). У 2008 р. при виборі майбутньої професії учні орієнтувалися на: заробітну плату (77,2%), привабливість роботи (53,9%), можливість кар'єрного росту (37,5%), умови праці (29,4%), престижність професії (26,5%), те, що обрана професія допоможе розпочати свій власний бізнес (16,5%), допоможе у працевлаштуванні (15,5%). Менш за все випускники брали до уваги такі аспекти: можливість самореалізації (0,4%), професія буде приносити задоволення (0,3%) та інші.

Аналізуючи орієнтири випускників у 2011 р., необхідно зазначити, що значно збільшилась питома вага такого орієнтира як гарантоване працевлаштування (на 16,8%), престижність професії (на 7,1%), можливість кар'єрного росту (на 5,1%), можливість працювати за границею (на 1,8%). Також слід акцентувати увагу на тому, що в 2011 р. у відповідях респондентів з'явилися наступні орієнтири: відповідність знань, навичок вимогам до обраної професії (28,2%) та зміст професійної діяльності (9,9%). Негативним фактором є скорочення чисельності осіб, що орієнтуються при виборі професії на цікавість роботи (на 21,6%). Необхідно зазначити, що для опитаних важлива можливість отримання роботи за кордоном, а високий соціальний пакет для випускників менш важливий. Це свідчить про те, що для них цей орієнтир не має значення, бо вони розраховують на отримання високої зарплати.

Протягом 2008-2011 рр. при виборі учбового закладу випускники орієнтуються, в першу чергу, на репутацію учбового закладу (60,2% у 2011 р. проти 41,8% у 2008 р.) і на те, що в ньому готують найкращих спеціалістів (53,5% проти 41,1%). У зв'язку з тим, що матеріальний достаток багатьох сімей знаходиться на рівні нижче середнього, майже третина випускників намагаються отримати можливість навчатися на бюджетній основі (34,1% проти 24,1%) або орієнтуються на доступну оплату за навчання (18,4% у 2011 р. проти 21,9% у 2008 р.). 12,9% опитаних у 2011 р. обрали даний учбовий заклад лише тому, що він розташований близько до місця їх проживання. 18,5% учнів обрали учбовий заклад виходячи з того, що там навчалися їх батьки або знайомі, а 28,1% орієнтувалися на можливість працевлаштування після закінчення навчання. Таким чином, респонденти обирали учбові заклади, які вони добре знали або які дають їм певні привілеї та можливості.

Одночасно з вибором майбутньої професії у 2008 р. серед 3519 опитаних учнів шкіл 990 учнів ще не визначилися (28,1%). Тобто кожен третій випускник, закінчуючи загальноосвітню школу, був не зорієнтований на свою подальшу професійну освіту і діяльність. Необхідно відзначити, що у 2011 р. спостерігається позитивна тенденція скорочення чисельності респондентів, які не визначилися з вибором професії до 3%, що свідчить про підвищення якості проведення профорієнтаційної роботи серед учнів загальноосвітніх шкіл.

Проаналізуємо причини, через які більшість випускників не могли визначитися з вибором професії. Найчастіше називали наступні причини: погано уявляють зміст і особливості професій (31,1% у 2011 р. проти 37,8% у 2008 р.), не впевнені в своїх здібностях (42,0% проти 36,0%) не знають, які професії користуються попитом на ринку праці (26,1% проти 23,0%), тощо. Більшість випускників, що обрали професію, визначали свої нахили до професії за допомогою перевірки своїх здібностей на практиці (39,1% у 2011 р. проти 44,19% у 2008 р.), порад батьків (44,8% проти 40,8%). Слід зазначити, що у 2011 р. зросла роль служби зайнятості та школи при виборі школярами майбутньої професії, про що свідчить поява у відповідях респондентів наступних варіантів: було пройдено тестування за допомогою профорієнтаційного терміналу служби зайнятості, що встановлений у школі (24,0%), зі мною працювали представники центру зайнятості (16,0%) та зі мною працювали вчителі школи (14,5%).

З метою визначення ставлення молоді до робітничих професій та виявлення мотивів отримання робітничих професій до анкети були включені декілька запитань. Більшість випускників вважають робітничі професії: потребуючих значних фізичних зусиль (57,4% у 2011 р. проти 55,6% у 2008 р.), важливими для економіки країни (46,6% проти 49,6%), вибором тих людей, що не захотіли вчитися далі (13,3% проти 16,6%), неprestижними (13,9% проти 13,3%), вибором тих людей, що не знайшли себе в інших професіях (14,2% проти 15,2%), важливими для економіки (46,6% проти 49,6%), достойними поваги (53% проти 47,6%), високо оплачуваними (19,6% проти 30%). Дані, отримані в ході опитувань протягом 2008-2011 рр., свідчать про те, що суттєвих змін у ставленні випускників до робітничих професій не відбулося.

Рис. 3. Ставлення випускників шкіл до робітничих професій

Опитані у 2011 р. учні вказують такі причини їх відмови від робітничих професій: незацікавленість у фізичній праці (19,9%), не маю до них нахилів (11,4%), низький рівень оплати (9,1%), небезпечні умови праці (6,7%), неprestижність роботи (4,9%). Також серед відповідей зустрічались такі, як: не цінуються державою, нецікава праця, бажання отримати вищу освіту, цікавлять професії, пов'язані з бізнесом.

Щоб задовольнити потреби ринку праці в робочих кадрах, необхідно залучити випускників до одержання таких професій. Відповідно до опитування, у випускників сформувалася різна думка з приводу методів їхнього залучення до освоєння робочих професій. Згідно з даними анкетування 2011 р., майже 72% школярів вважають, що, у першу чергу, необхідно підвищити рівень заробітної плати, а потім забезпечити гарантоване працевлаштування (54%). Це свідчить про те, що для школярів розмір заробітної плати відіграє вирішальну роль при виборі професії й вони зовсім не замислюються чи будуть вони забезпечені роботою. Важливими факторами, які будуть сприяти залученню молоді до освоєння робітничих професій, є: підвищення престижу даних

професій у суспільстві (25,6%), високий рівень пенсій (25,2%), можливість вирішення житлової проблеми (19,2%), можливість подальшого навчання за рахунок підприємства (13,4%).

Таким чином, аналіз результатів соціологічного опитування учнів загальноосвітніх шкіл, проведеного фахівцями кафедри управління персоналом та економіки праці Донецького національного університету на замовлення обласної служби зайнятості, дає можливість зробити такі висновки:

молодь недостатньо орієнтується у світі професій, не знайома з вимогами сучасного ринку праці та актуальними для свого регіону видами діяльності. Випускник повинен мати інформацію про те, в яких професіях він може найповніше реалізувати свої здібності, знати попит на відповідні професії, кон'юнктуру ринку праці, умови, шляхи, форми здобуття професій, можливості працевлаштування [1, с. 30];

сучасна молодь зорієнтована на здобуття вищої освіти за престижними нині професіями юриста, економіста, програміста, щодо яких на ринку праці вже існує надлишок. Водночас ті професії, які користуються підвищеним попитом на ринку праці (інженери, механіки, слюсарі, токарі, електрозварники, інші робітничі професії), молодь не приваблюють;

відсутня профорієнтаційна робота, яка передбачає формування у молоді професійних планів, спрямованих на вибір професії. Необхідно активніше залучати до цієї роботи службу зайнятості, шкільних психологів, вчителів, оскільки система профорієнтації повинна включати професійну освіту, професійну консультацію, професійну діагностику [1, с. 33].

Для вдосконалення системи професійної орієнтації необхідно: налагодити ефективний взаємозв'язок між ринком праці та ринком освітніх послуг, що скоротить дисбаланс на ринку праці; створити довідник найбільш затребуваних професій, що буде містити опис цих професій (професіограми) та інформацію з їх пошуку; сформувати дієвий механізм надання інформації про сучасний стан ринку праці; створити необхідні правові, організаційні, технічні та інформаційно-методичні передумови для професійної самореалізації молоді; в рамках розширення взаємозв'язків з навчальними закладами розробити систему профорієнтаційних заходів з учнями загальноосвітніх шкіл шляхом впровадження профорієнтаційних класних годин, бесід, профорієнтаційних конференцій.

Висновки. Результати опитування випускників загальноосвітніх навчальних закладів Донецької області підтверджують висновок про те, що система професійної орієнтації та формування професійної спрямованості молоді вимагає термінового оновлення та реформування. При цьому основну роль у справі профорієнтації учнівської молоді має відігравати навчальний заклад та державна служба зайнятості. Для вдосконалення цієї діяльності необхідні підготовка та постійне підвищення кваліфікації фахівців у сфері профорієнтації, систематичне відстеження професійної спрямованості учнів шкіл і відповідна їй корекція.

Вирішення вищезазначених проблем та впровадження вказаних напрямів вдосконалення профорієнтаційної роботи серед молоді Донецької області дозволить покращити процес професійної орієнтації та регулювати ситуацію на ринку праці. З огляду на отримані результати, надалі доцільно сформувати графічну та економіко-математичну моделі проведення профорієнтаційної роботи у навчальних закладах та центрах зайнятості, розробити методологію інтегрального оцінювання якості профорієнтаційних послуг та механізм впровадження і розвитку дієвої системи профорієнтації.

РЕЗЮМЕ

Стаття посвячена актуальним вопросам профессионального самоопределения выпускников общеобразовательных школ, возможностям выбора будущей профессии. В статье анализируется современное состояние профориентационной работы среди молодежи Донецкой области, рассматриваются вопросы, связанные с особенностями функционирования системы профориентации. В статье предложены направления совершенствования профориентационной работы службы занятости и учебных заведений среди молодежи.

Ключевые слова: профессиональное самоопределение, система профессиональной ориентации, профориентационная работа, центр занятости, учебные заведения, профориентационные мероприятия.

РЕЗЮМЕ

Стаття присвячена актуальним питанням професійного самовизначення випускників загальноосвітніх шкіл, можливостям вибору майбутньої професії. У статті аналізується сучасний стан профорієнтаційної роботи серед молоді Донецької області, розглядаються питання, які пов'язані з особливостями функціонування системи профорієнтації. У статті запропоновано напрями вдосконалення профорієнтаційної роботи служби зайнятості та навчальних закладів серед молоді.

Ключові слова: професійне самовизначення, система професійної орієнтації, профорієнтаційна робота, центр зайнятості, навчальні заклади, профорієнтаційні заходи.

SUMMARY

Article is devoted to topical issues of professional self-determination of secondary school graduates, opportunities for choosing a future profession. The article examines the current state of career guidance among the youth of Donetsk region, address issues related to the peculiarities of the system of vocational guidance. In the article suggests ways of improving career guidance and employment service institutions for young people.

Key words: professional self-determination, system of professional orientation, career guidance, the centre of employment, educational establishments, measures of vocational guidance.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондарчук К. Профориєнтація як складова відтворення людського потенціалу в Україні / К. Бондарчук // Україна: аспекти праці. – 2007. – №7. – С.26-34.
2. Захаров Н. Н. Профессиональная ориентация школьников / Н. Н. Захаров. – М.: Просвещение, 1989. – 192 с.
3. Климов Е. А. Как выбирать профессию: кн. для учащихся ст. классов сред. шк. / Е. А. Климов. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1990. – 159 с.
4. Маршавін Ю. Шляхи врегулювання професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці / Ю. Маршавін // Україна: аспекти праці. – 2006. – №1. – С.26-29.
5. Пухлій В. Вибір професії і проблема зайнятості молоді / В. Пухлій, В. Ткаченко // Персонал. – 2007. – №10. – С.73-79.
6. Чистякова С. Н. Основы профессиональной ориентации школьников / С. Н. Чистякова. – М.: Педагогика, 1981. – 96 с.